

Het kartodiagram van de volstreckte en betrekkelijke meerderheid in de kieskantons bij de Kamerverkiezingen in 1968

door Wilfried DEWACHTER,

Lector aan de Katholieke Universiteit te Leuven.

★

De uitspraak van het kiezerskorps op 31 maart 1968 heeft zo vele en verschillende facetten dat zij onmogelijk in één enkel kartogram kan gevat worden (1).

Wordt dan toch een kartogram gegeven dan dient dit een zo volledig mogelijk beeld op te hangen van de keuze van het staatsvolk. Deze synthese wordt geboden door per kieskanton — dit is de kleinst mogelijke eenheid — de partij aan te duiden die bij de Kamerverkiezingen de meeste stemmen haalt, daarbij nog onderscheid makend tussen de betrekkelijke en de volstreckte meerderheid. Het is zonder meer duidelijk dat als men de oppervlakte van het kartogram laat toenemen men in bepaald opzicht een nog meer volmaakte synthesekaart kan bieden: elke partij wordt in haar eigen kleur aangeduid en wel in die mate dat zij stemmen bekommt. Als voorbeeld hiervan kan enigszins verwezen worden naar het kartodiagram: *Evolution des résultats électoraux de 1919 à 1954* (2). Evenwel moge opgemerkt dat dit kartodiagram geen handig formaat heeft: $1,40 \times 1,14$ m. Maar meer nog dan het formaat is er het bezwaar van de lokalisatie van de partijkleur binnen het geografisch gebied. Om het voorbeeld Brussel te nemen: dient men de CVP/VDB kleur op Neder-over-Heembeek of Haren te plaatsen, eerder dan over het hart van de stad of over het Ter Kameren Bos? En waar zal men de PVV kleur

(1) Het Centrum voor Politieke Studiën zal samen met het Europees Kartografisch Instituut en de Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij een volledige verkiezingskaart van 1968 uitgeven. Deze verkiezingskaart zal 20 kartogrammen en kartodiagrammen bevatten. Hierin zullen naast de stemmenspreiding per partij ook de keuzeverzeking, de uitwendige stemmenverschuiving en de voorkeurstemmen voorgesteld worden. De uitspraak van 1968 zal in het kader van de evolutie geplaatst worden.

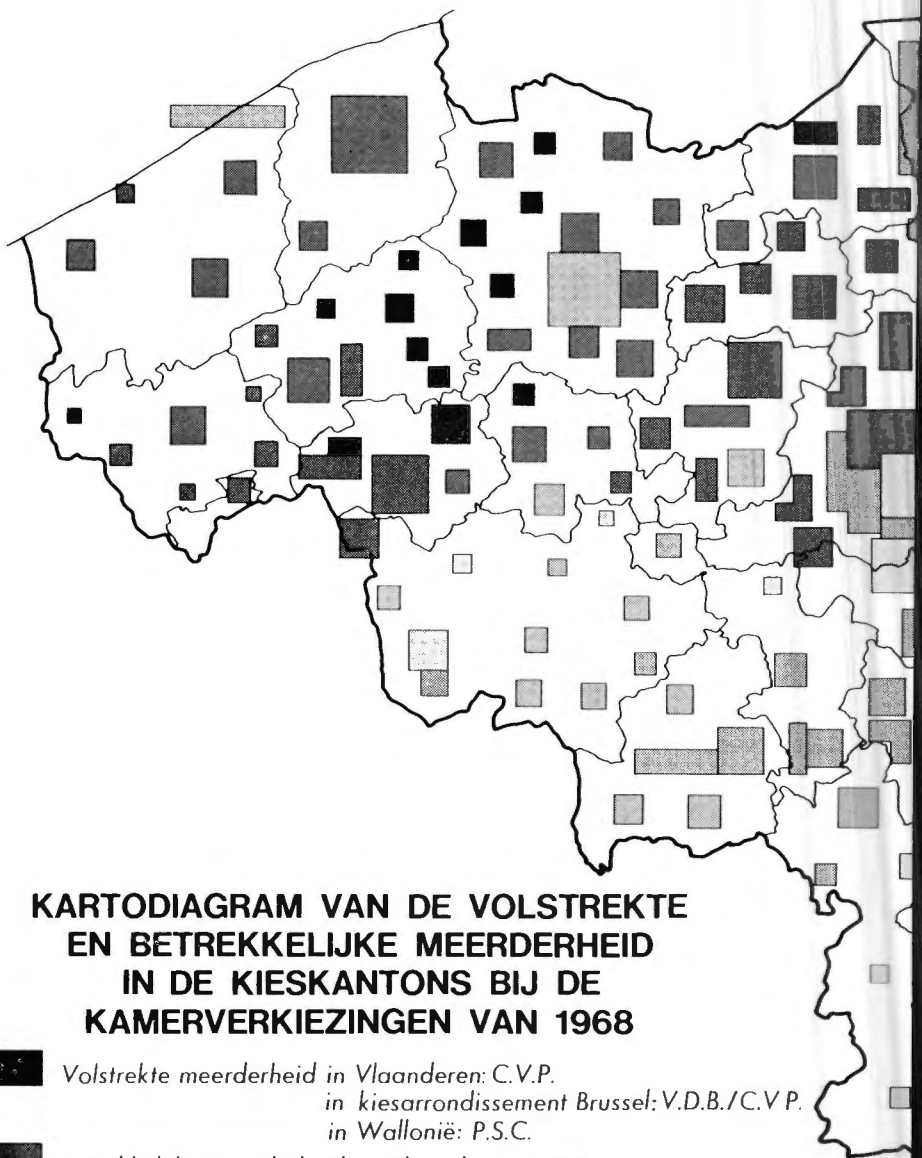
(2) Kartodiagram in: DE SMET R., EVALENKO R., FRAEYS W.: *Atlas des élections belges, 1919-1954*. Brussel, 1958, 96 blz + 3 kaarten.

aanbrengen : langs de zijde van de Half-eeuwfeestpaleizen ? Men kan de kiezerskorpsen binnen de geografische ruimte van het kieskanton niet lokaliseren bij gebrek aan voldoende gedetailleerde statistieken en ook uit de aard van het verkiezingsgebeuren zelf. Tenslotte verliest zulk kartogram zijn overzichtscharakter aan de detaillering. In het synthese-kartodiagram dat hier wordt voorgesteld volgt men een radikaal tegen-gesteld kartografisch beleid.

Een van de grote moeilijkheden bij de kartografie van menselijke of sociale gegevens is het feit dat zeer dikwijls de ruimtelijke bezetting met sterke concentraties te maken heeft. Toegepast op de verkiezings-uitslagen : de kantons met het grootste kiezerskorps bezetten aardrijkskundig de kleinste ruimten (Antwerpen en Gent met hun havengebied vormen hier slechts ten dele een uitzondering op) en kantons met het kleinste kiezerskorps hebben de grootste oppervlakten zoals bijvoorbeeld de kantons van de Ardennen. Om dit nadeel te ondervangen wordt hier gewerkt met gewogen kieskantons : de grootte van het in meetkundige vormen voorgestelde kieskanton wordt bepaald door het aantal geldig uitgebrachte stemmen. Andere mogelijke criteria zijn : het aantal inwoners van het kieskanton, het aantal ingeschreven kiezers of kiesgerechtigden en het aantal kiezers (dat wil zeggen degenen die naar het stemlokaal zijn gekomen). De keuze tussen deze wegingsfactoren is niet zo eenduidig : voor de meeste factoren zijn voor- en tegenargumenten aan te voeren. Hier werd geopteerd voor het aantal geldige stemmen, omdat in het kartodiagram een partijkeuze wordt voorgesteld en het dus gepast is met de wegingsfaktor zo dicht mogelijk bij de partijkeuze aan te sluiten. En het aantal geldige stemmen sluit alleszins meer aan bij de partijkeuze dan het aantal kiezers, en zeker meer dan het aantal kiesgerechtigden, en a fortiori dan het aantal inwoners van het kieskanton.

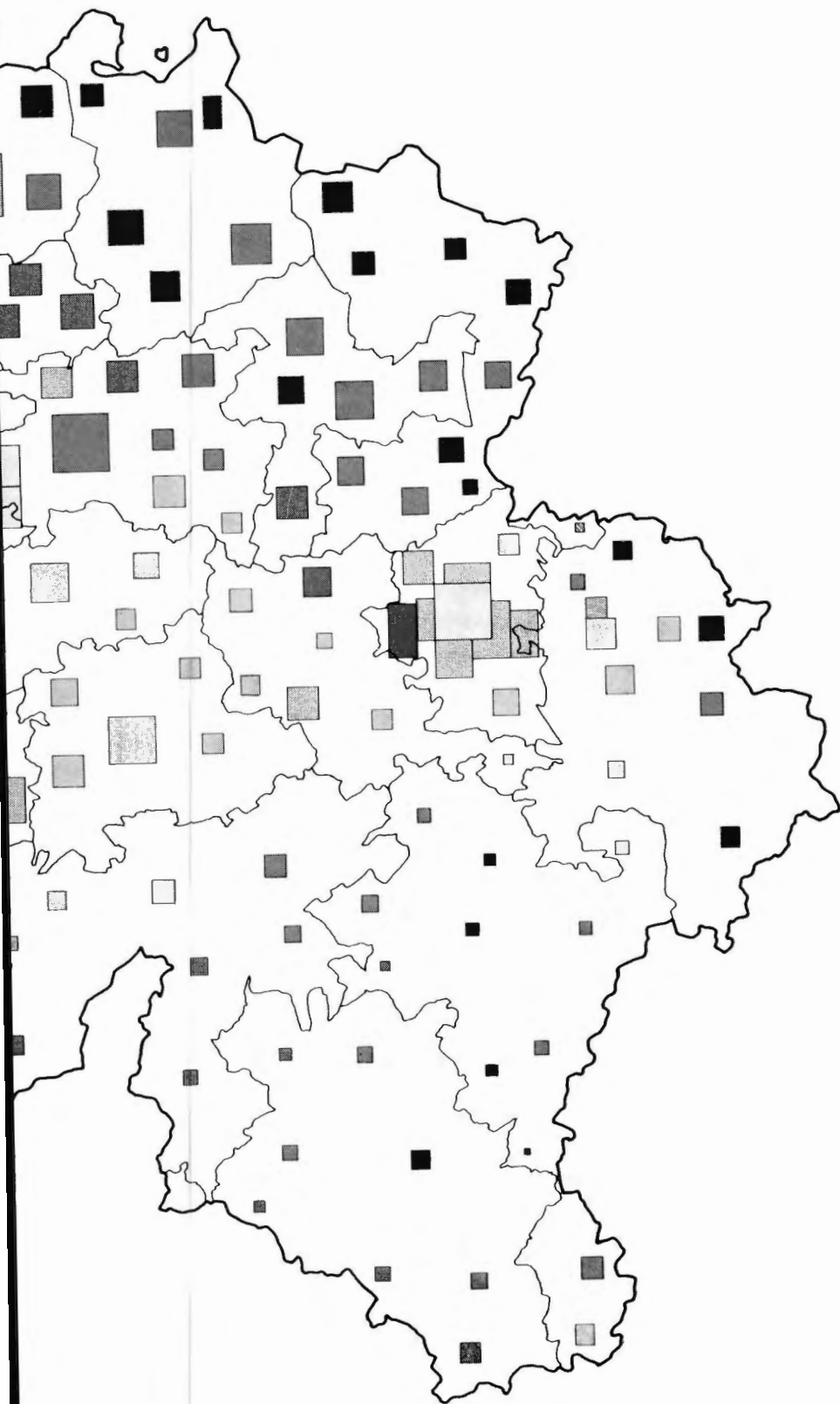
Volgens het criterium van het aantal geldige stemmen maar ook volgens de andere mogelijke criteria, is het belgisch kieskanton een zeer uiteenlopende realiteit. Als kleinste kanton heeft Fauvillers 918 geldige stemmen, en als grootste heeft kanton Antwerpen 170.557 geldige stemmen. Nu is Fauvillers aardrijkskundig slechts de helft van de kieskantons Antwerpen of Gent, en is het nagenoeg even groot als het kanton Sint-Joost-ten-Noode met 102.462 geldige stemmen en veel groter dan het kanton Luik met 81.131 of Charleroi met 77.117 geldige stemmen. De gewogen kieskantons verantwoorden zich voldoende uit deze cijfers.

Het nadeel evenwel van een kartodiagram met de gewogen kieskantons is dat men de aansluiting van eenzelfde verschijnsel over de kanton-grenzen heen veel moeilijker kan vaststellen. Door de plaatsing van de kieskantons zo precies mogelijk in hun aardrijkskundige ruimte is hier

KARTODIAGRAM VAN DE VOLSTREKTE EN BETREKKELIJKE MEERDERHEID IN DE KIESKANTONS BIJ DE KAMERVERKIEZINGEN VAN 1968

- *Volstreekte meerderheid in Vlaanderen: C.V.P.
in kiesarrondissement Brussel: V.D.B./C.V.P.
in Wallonië: P.S.C.*
- *Betrekkelijke meerderheid in Vlaanderen: C.V.P.
in kiesarrondissement Brussel: V.D.B./C.V.P.
in Wallonië: P.S.C.*
- *Volstreekte meerderheid B.S.P. (in kiesarrondissement Brussel: P.S.B.)*
- *Betrekkelijke meerderheid B.S.P. (in kiesarrondissement Brussel: P.S.B.)*
- *Volstreekte meerderheid P.V.V.*
- *Betrekkelijke meerderheid P.V.V.*
- *Andere partij in meerderheid*

in de mate van het mogelijke aan verholpen, maar totaal overeenstemmen kan dit evenwel niet (3).

Per kieskanton wordt aangegeven welke partij in de betreffende of volstreekte meerderheid is. Door de kieskantons in hun werkelijke electorale grootte voor te stellen krijgt men een nog precieser beeld van de relatieve sterkte van de verschillende politieke partijen bij de verkiezingen van 1968 (4). Nochtans moet hierbij voor ogen gehouden worden dat alhoewel een partijkleur volledig het kieskanton bedekt, de grootte van dit kieskanton bepaald werd door het aantal geldige stemmen in dat kieskanton, en dat, ook al heeft de partij van alle partijen in het kieskanton de meeste stemmen, zij zeker niet alle stemmen in het kieskanton

TABEL

Procentuele sterkte van de partijen in meerderheid in de kieskantons

Procentuele categorie	Aantal kieskantons met meerderheid voor :				Totaal
	CVP/PSC	BSP	PVV	Andere partij	
20 - 30	3	4	8	—	15
30 - 40	30	36	15	—	81
40 - 50	56	24	1	—	81
50 - 60	25	2	—	—	27
60 - 70	8	—	—	1	9
70 - 80	1	—	—	—	1
Totaal aantal	123	66	24	1	214

heeft. Het verst gedreven voorbeeld is wel het kanton Sankt Vith waar de PSC met 51,63 % de absolute meerderheid haalt, wyl de PVV in dat zelfde kieskanton 42,30 % der stemmen bekomt. Nu is die 42,30 % hoog genoeg om in andere kantons de relatieve meerderheid weg te kapen. De enige kleur op het kartodiagram is evenwel het volle groen van de absolute PSC meerderheid. Om aan dit euvel te verhelpen, wat wegens het hoger verdedigde kartografisch beleid niet mogelijk is, wordt de meerderheid per kieskanton in bijgaande tabel: *Procentuele sterkte van de partijen in meerderheid in de kieskantons*, ontleed volgens het percentage waarmee men de sterkste partij is in het kieskanton.

(3) Vergelijk met het in voetnota (4) geciteerde kartodiagram hoe door een andere schikking van de meerkundige vormen in het kiesarrondissement Brussel nu beter aangesloten wordt bij de aardrijkskundige ligging van de kieskantons.

(4) Een soortgelijk kartodiagram voor de verkiezingen van 1965: « *Absolute and relative majority in the electoral cantons at the general elections for the House in 1965* » is verschenen in het artikel: DEWACHTER W., *The General Elections as a Process of Powerachievement in the Belgian Political System*, in: *Res Publica*, 1967, nr 3, blz 376-377.

In 1968 heeft de CVP/PSC in meer dan de helft van de kieskantons de meerderheid. Zoals uit de verkiezingsuitslag blijkt betekent de meerderheid hebben in de helft van de kieskantons niet de helft van het aantal zetels en zeker niet van het aantal stemmen hebben. België kent sinds 1899 geen meerderheidsstelsel meer. De meeste van de CVP/PSC meerderheid liggen in de kategorie 40-50 %. De BSP behaalt de meerderheid in bijna een derde van de kieskantons ; haar modale klasse ligt evenwel lager : 30-40 %. De PVV spreidt haar 24 meerderheden zowel over de 20-30 % als over de 30-40 %, nochtans met deze laatste als modale klasse.

De lijst Terug naar Luik, laat in de speciale politieke situatie en de beperkte omvang van het kieskanton Sint-Martens-Voeren, met haar 1.376 stemmen op een totaal van 2.222 geldige stemmen de drie traditionele partijen achter zich, en is aldus de enige andere partij of lijst om binnen de criteria van het kartodiagram, aangeduid te worden in de synthesekaart.

Ten slotte weze vermeld dat in 15 kieskantons de meerderheid behaald werd met een percentage dat lager ligt dan 30 %, dit is niet eens één derde van het aantal geldige stemmen. In 81 kieskantons werd de meerderheid verworven met minder dan 40 % stemmen. Dit is een laatste manier tot nuancering van de globale indruk van het kartodiagram. Als men het kartodiagram goed leest biedt dit in een vlugge oogopslag reeds heel veel informatie over de verkiezingen van 31 maart 1968 en verder nog dan dat, over de fundamentele gegevens van de belgische politiek.

